

การจัดการศึกษาในสังคมสารสนเทศ

ดร. ครรชิต มัลลียงส์, ราชบัณฑิต

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ

กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม

นักวิชาการทางด้านสังคมเทคโนโลยีจำนวนมากได้ให้ความเห็นว่า สังคมมนุษย์ได้ก้าวจากสังคมบรรพกาลมาเป็นสังคมเกษตร ต่อจากนั้นก็ได้อำนาจการไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม สังคมสารสนเทศ และ สังคมความรู้ตามลำดับ

ปัจจุบันนี้ประเทศอย่างเช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และ สิงคโปร์ กำลังก้าวผ่านจากสังคมสารสนเทศไปสู่สังคมความรู้ และหลายประเทศทางตะวันตกก็อยู่ในสังคมสารสนเทศเต็มตัว การพิจารณาว่าประเทศใดอยู่ในสังคมแบบใดนั้น ดูจากลักษณะของงานและจำนวนผู้ประกอบการอาชีพในสังคมนั้น เช่นประเทศในสังคมสารสนเทศก็จะมีผู้ที่ประกอบอาชีพทางการให้บริการมากกว่าอาชีพทางด้านอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม หรือแม้แต่ประเทศที่อยู่ในสังคมอุตสาหกรรมก็จะมีผู้ประกอบการอาชีพเป็นผู้ใช้แรงงานตามโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่าในด้านการเกษตร ยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่น ในประเทศญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกานี้ จำนวนผู้ประกอบการอาชีพเป็นเกษตรกรมีจำนวนน้อยเพียงไม่กี่เปอร์เซ็นต์ แต่ก็สามารถผลิตอาหารเลี้ยงประชาชนของประเทศได้

สำหรับประเทศไทยนั้นก่อนหน้านี้จะประสบวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ หลายคนเชื่อว่าไทยได้ก้าวมาสู่สังคมอุตสาหกรรมแล้ว โดยพิจารณาจากจำนวนรายได้ของประเทศจากการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมว่ามีสูงกว่ารายได้จากสินค้าเกษตร แต่ในช่วงนั้นเองจำนวนเกษตรกรไทยก็ยังมีมากถึงหกสิบหรือเจ็ดสิบเปอร์เซ็นต์ อีกนัยหนึ่งก็คือคนส่วนใหญ่ของประเทศยังคงเป็นเกษตรกรอยู่ ดังนั้นจึงไม่อาจกล่าวได้เต็มปากว่าไทยได้ก้าวเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมเหมือนที่นักวิชาการทั้งหลายเชื่อ ก็ในเมื่อประเทศไทยยังไม่ได้ก้าวพ้นไปจากสังคมเกษตรแล้วจะเป็นไปได้อย่างไรที่ไทยจะก้าวกระโดดไปอยู่ในสังคมสารสนเทศได้

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าไทยจะอยู่ในสังคมแบบไหน สิ่งที่น่าเน้นที่สุดก็คือ คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ก็คือเครื่องมือสำคัญที่เราจะต้องนำมาใช้ให้เป็นเพื่อให้งานของเราได้ผลดีที่สุด

บทความนี้เขียนขึ้นเพื่อประกอบการบรรยายให้กับนิสิตของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อให้เข้าใจการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการศึกษาของไทย คำอธิบายใน

ที่นี้จะยึดตามแนวทางสังคมสารสนเทศตามที่กำหนดไว้ในชื่อเรื่อง แต่จะเน้นการประยุกต์มาที่ระบบการศึกษาของไทยเป็นหลัก

ระบบการศึกษาที่พิการ

ระยะนี้เป็นช่วงที่คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษากำลังคร่ำเคร่งกับการจัดรูปแบบการศึกษาใหม่ให้สอดคล้องกับ พรบ. การศึกษาที่ประกาศใช้ไปครบหนึ่งปีแล้ว เมื่อไม่นานมานี้มีผู้วิจารณ์กันว่าครบหนึ่งปีแล้วไทยได้อะไรบ้าง ผมจะไม่กล่าวถึงคำวิจารณ์เหล่านี้เพราะคงเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้ว อนึ่งขึ้นชื่อว่าคำวิจารณ์แล้วย่อมมีทั้งข้อที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย นอกจากนั้นการวิจารณ์ก็อาจจะทำไปโดยพิจารณาเรื่องต่าง ๆ โดยมองด้านเดียวบ้าง หรือใช้ข้อมูลที่ไม่ครบบ้าง แม้แต่บทความที่ผมจะเขียนต่อไปนี้ก็จะเข้าข่ายเดียวกันนี้แหละ

พรบ. การศึกษาลบับใหม่มุ่งหวังที่จะปรับเปลี่ยนระบบการศึกษาของไทยให้ก้าวหน้าและมีเอกภาพมากขึ้น การปรับเปลี่ยนกลไกการบริหารการศึกษาจากเดิมมีกระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย เป็นการมีกระทรวงเดียว การผลักดันให้มีวิธีการศึกษาตามอัธยาศัย การบิบบให้มหาวิทยาลัยของรัฐต้องออกนอกกรอบ การประเมินคุณภาพการศึกษา ฯลฯ เหล่านี้ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาที่กำลังทำกันอยู่

ผมไม่ได้มีโอกาสสัมผัสกระบวนการปฏิรูปการศึกษาที่กำลังทำกันอยู่ในขณะนี้ แต่ผมก็มีความรู้สึกว่าการพยายามนี้ยังไม่ได้มุ่งแก้รากเหง้าของปัญหาคุณภาพการศึกษาอย่างแท้จริง เพราะกระบวนการแก้ปัญหาก็ใช้ลำดับสำนวนในกฎหมาย และการพยายามดีความข้อความที่เขียนไว้ในกฎหมายยิ่งทำให้ห่างไกลไปจากวัตถุประสงค์อย่างแท้จริงของความพยายามที่จะปฏิรูป

ปัญหาที่เราากำลังประสบอยู่ทางด้านการศึกษาอาจสรุปได้เป็นประเด็นต่าง ๆ หลายด้านด้วยกัน ซึ่งผมจะลองจำแนกเป็นกลุ่ม ๆ เริ่มจากปัญหาในกลุ่มของนักศึกษาและบัณฑิตดังนี้

1. นักเรียนและนักศึกษาที่จบการศึกษาในระดับต่าง ๆ ในปัจจุบันไม่มีคุณภาพ คือไม่มีความรู้และความสามารถพอเพียงที่จะทำงานที่นายจ้างคาดหวังได้ ยกตัวอย่างเช่นบัณฑิตที่จบทางด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์ก็เขียนโปรแกรมไม่เป็น ไม่รู้แม้แต่วิธีที่จะใช้งานคอมพิวเตอร์ บัณฑิตทางด้านครุศาสตร์ก็สอนไม่เป็น ไม่มีคุณธรรม อีกทั้งไม่มีความสามารถที่จะฝึกฝนให้เด็กที่ตนสอนรู้จักคิด ฯลฯ จริงอยู่บัณฑิตหลายคนไม่ได้เลวร้ายขนาดนี้ และบัณฑิตที่เก่งก็มีจำนวนมาก แต่ขึ้นชื่อว่าบัณฑิตแล้ว ผมขอมไม่ได้ที่จะให้มีบัณฑิตที่ไร้คุณภาพอย่างที่กำลังกล่าวถึง
2. บัณฑิตไทยคิดไม่เป็น บัณฑิตจำนวนมากสามารถทำงานได้ แต่ก็ทำได้เฉพาะงานที่หัวหน้างานสั่ง หรือที่กำหนดขั้นตอนไว้ตายตัวเท่านั้น หากให้ทำงานที่ต้องคิดแก้ปัญหาเองก็จะทำไม่ได้

3. บัณฑิตไทยไม่มีความสามารถในการสื่อสาร ทั้งนี้เพราะระบบการศึกษาในอดีตไม่ได้ส่งเสริมให้รู้จักการแสดงออก ตัวอย่างที่เห็นชัด ๆ ก็คือ บัณฑิตไทยส่วนมากไม่สามารถเขียนข้อความใด ๆ ให้คนอื่นอ่านเข้าใจได้ ไม่สามารถพูดสื่อสารให้รู้ความได้อย่างชัดเจน นอกจากนั้นความสามารถในด้านภาษาต่างประเทศก็ต่ำมาก
4. บัณฑิตไทยไม่มีความคิดแบบวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้เพราะระบบการศึกษาและสิ่งแวดล้อมอันได้แก่หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ได้หล่อหลอมให้เป็นคนที่เชื่อถือในไสยศาสตร์มากกว่าวิทยาศาสตร์
5. ระหว่างการเรียนรู้เพื่อรับปัญญานั้น นิสิตนักศึกษาก็ไม่ได้ชวนขยายหาความรู้นอกเหนือไปจากที่อาจารย์สอน ความจริงแล้วไม่ได้สนใจในตัวเองรู้ด้วยซ้ำไป สิ่งที่น่าสนใจก็คือกระดาษใบปริญญาเพียงแผ่นเดียวเท่านั้น ดังนั้นนิสิตนักศึกษาจึงพยายามทำทุกวิถีทางให้ได้กระดาษแผ่นนี้มา เช่นเลือกเรียนวิชาง่าย ๆ ที่ไม่เกิดประโยชน์ต่อชีวิตการทำงาน หรือเลือกวิชาที่ได้ข่าวว่าอาจารย์ปล่อยคะแนนง่าย ๆ ยิ่งนักศึกษาในระดับปริญญาโทด้วยแล้วยิ่งไม่สนใจเรียนเอาความรู้ เพราะเห็นว่าได้จ่ายเงินค่าหน่วยกิตในอัตราที่แพงมาก ดังนั้นจึงน่าจะจะได้คะแนนมาง่าย ๆ
6. การเลือกศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาที่สูงกว่านั้นไม่ได้เป็นไปเพราะความรักความสนใจในอาชีพนั้นหรือในงานนั้น แต่เป็นการเลือกตามระดับความสามารถที่ตนคิดว่ามีอยู่ ดังนั้นผลก็คือบัณฑิตในสาขาต่าง ๆ จำนวนมากไม่ได้สนใจประกอบวิชาชีพในสาขาที่ตนเรียนมา แต่หันไปประกอบอาชีพในด้านอื่น ๆ และทำให้ประเทศขาดขาดทรัพยากรบุคคลในสาขาเหล่านั้นไป

ในกลุ่มของครูบาอาจารย์ทุกระดับก็มีปัญหา ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

1. เงินเดือนของครูอาจารย์ทั้งหลายที่เป็นข้าราชการนั้นอยู่ในระดับต่ำมาก จนทำให้ครูบาอาจารย์ไม่สามารถเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้ด้วยเงินเดือนปกติ จำเป็นจะต้องมีรายได้จากกลุ่มสมรสเข้ามาช่วย หรือมิฉะนั้นก็จะต้องหารายได้พิเศษ อาจารย์มหาวิทยาลัยจำนวนมากมีโอกาสดีกว่าที่จะหารายได้ด้วยการสอนพิเศษในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยเอกชน รับจ้างทำงานเป็นที่ปรึกษาในบริษัทเอกชน หรือรับงานเข้ามาทำในนามสถาบันการศึกษา แต่ครูและอาจารย์ระดับประถมและมัธยมศึกษาไม่มีโอกาสเช่นนี้ จะมีบ้างบางคนก็คือผู้ที่สามารถสอนพิเศษแก่เด็ก ๆ นอกเวลาเรียน และทำให้เกิดกระบวนการเรียนนอกระบบที่เป็นภาระแก่เด็กและผู้ปกครองเป็นอย่างยิ่ง
2. ครูอาจารย์ในระดับประถมและมัธยมจำนวนมากมีปัญหาด้านคุณภาพ ส่วนหนึ่งเพราะพื้นฐานการศึกษาเดิมมีปัญหาตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้น อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะสถาบันการศึกษาที่จบมานั้นมีปัญหาด้านคุณภาพ อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะสถานศึกษา

ที่ตนเองสังกัดทำงานอยู่นั้นไม่มีงบประมาณที่จะให้ได้รับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะ

3. ครูอาจารย์ในระดับประถมและมัธยมมีภาระการสอนมากจนไม่สามารถหาเวลามาใช้ในการพัฒนาตนเองได้
4. ครูอาจารย์จำนวนมากไม่ได้สนใจที่จะมีอาชีพนี้ แต่ต้องทำเพราะไม่สามารถสอบคัดเลือกเข้าเรียนต่อในสาขาที่ตนสนใจได้ ดังนั้นเมื่อต้องเป็นครูอาจารย์ก็สอนไปแบบซังกะตาย ไม่ได้ปรารถนาจะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น
5. ครูอาจารย์ไม่ได้สนใจศึกษาหาความรู้โดยการทำวิจัย

ในด้านสถานศึกษาเองก็มีปัญหาค่อนข้างมาก ปัญหาเหล่านี้ได้แก่

1. งบประมาณที่ได้รับไม่พอเพียงที่จะจัดหาอุปกรณ์และวัสดุการศึกษา หนังสือ และเครื่องมืออื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ
2. สถาบันในระดับอุดมศึกษาบางแห่งมีปัญหาทางด้านการหางบประมาณสำหรับส่งเสริมการวิจัย แต่อีกหลายแห่งมีปัญหาว่าไม่มีงบประมาณด้านการวิจัยแล้ว แต่ครูอาจารย์ไม่สนใจวิจัย
3. หลักสูตรระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาล้าหลัง ไม่ทันต่อความต้องการของประเทศ และต่อความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี
4. สถาบันระดับอุดมศึกษาไม่มีกระบวนการที่จะปรับเปลี่ยนหรือยกเลิกหลักสูตรที่ไม่เป็นที่ต้องการอีกแล้ว ดังนั้นสถาบันหลายแห่งจึงยังคงต้องมีหลักสูตรที่ไม่เป็นที่ต้องการและยังคงต้องผลิตบัณฑิตซึ่งไม่เป็นที่ต้องการของสังคมอาชีพต่อไปอีก
5. สถาบันระดับอุดมศึกษาไม่มีความยืดหยุ่นพอที่จะจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพได้ การศึกษาพิเศษ (Extension study) ที่จัดกันในปัจจุบันก็ล้วนแต่เป็นรูปแบบของการหาเงินเข้าคณะและอาจารย์มากกว่าจะเป็นการส่งเสริมหรือถ่ายทอดความรู้อย่างจริงจัง และผลก็คือทำให้ชื่อเสียงของสถาบันต้องมัวหมอง
6. สถาบันระดับอุดมศึกษาของรัฐมีปัญหาในด้านการตึงอัตรากำลัง และในบางครั้งจำเป็นต้องเร่งรีบบรรจุอาจารย์มาสอนทั้ง ๆ ที่เห็นชัด ๆ ว่าคะแนนการศึกษาของอาจารย์ผู้นั้นไม่ถึงเกณฑ์ที่น่าจะรับเข้ามาทำงาน
7. สถาบันการศึกษามีความเหินห่างจากประชาชน และไม่สามารถเป็นผู้นำชุมชนได้

ความจริงแล้วผมไม่ควรจะต้องนำปัญหาเหล่านี้มาเสนอในที่นี้เนื่องจากเป็นปัญหาที่ทุกคนก็พอจะมองเห็นชัด ๆ อยู่แล้ว ส่วนปัญหาที่ซ่อนเร้นเพราะเป็นปัญหาของแต่ละสถาบันนั้นผมไม่สามารถจะเขียนได้นักเนื่องจากเสี่ยงต่อการถูกตำหนิหรือฟ้องร้อง ยกตัวอย่างเช่นสถาบัน

ราชภัฏนั้นในบางปีก็ถูกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบีบคั้นให้นักศึกษาเพิ่มแต่กลับไม่ใช้งบประมาณมาดำเนินการ นอกจากนั้นนักศึกษาที่ต้องรับเพิ่มก็เป็นประเภทที่สุดิวสัยที่จะสอนให้มีความรู้ใดๆ ได้ ดังนั้นในระยะยาวแล้วคุณภาพของสถาบันราชภัฏก็จะถูกทำลายลงอย่างยับเยิน นอกจากนั้นการที่สถาบันการศึกษาต้องขึ้นโดยตรงต่อนักการเมืองทำให้เป็นเครื่องมือสำหรับการฉ้อฉลและการหาเงินเข้าพรรคดังมีตัวอย่างที่เห็นกันอยู่ทั่วไป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จึงไม่น่าประหลาดใจอะไรเลยที่ประเทศไทยต้องประสบกับความเสื่อมและล่มสลายทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และ คุณธรรม เราคงต้องใช้เวลาอีกนานมากกว่าจะแก้ไขสถานการณ์นี้ให้ดีขึ้น เพราะการแก้ไขปัญหานี้จำเป็นจะต้องใช้เวลามากกว่าหนึ่งชั่วอายุคน ที่สำคัญก็คือคนไทยจำนวนมากอาจจะไม่ตระหนักถึงปัญหานี้และอาจจะเพิกเฉยไม่สนใจที่จะแก้ไขปัญหานี้

อย่างไรก็ตามผู้ที่สนใจจะแก้ปัญหานี้ก็ยังมียู่มาก ทางกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมก็เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้ระดมสรรพกำลังผู้รู้มาช่วยกันคิดอ่านหาทางแก้ไขปัญหานี้ โดยได้จัดการประชุมสมัชชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหานี้ สำหรับสถานการณ์ซึ่งบ่งระบุถึงปัญหานี้ได้สรุปเอาไว้เป็นสามประเด็น คือ

- เศรษฐกิจไทย - หนี้สินล้นบ้าน ว่างงานล้นเมือง
- สังคมไทย - ไซยศาสตร์ครอบบ้าน อันธพาลครองเมือง
- สิ่งแวดล้อมไทย - ขยะท่วมบ้าน กันดารทั่วเมือง

พิจารณาปัญหาเหล่านี้แล้วก็น่าหนักใจ แต่ในฐานะที่เป็นคนไทยเราคงจะท้อถอยไม่ได้ มิฉะนั้นแล้วเราก็คงจะไม่มีสิ่งดี ๆ เหลือให้แก่คนรุ่นหลัง

การคิดใหม่เพื่อแก้ปัญหการศึกษา

ในตอนที่แล้วผมได้เกริ่นไว้เล็กน้อยว่า พรบ. การศึกษา และ การปฏิรูปการศึกษาอาจจะยังอยู่ห่างไกลจากความสามารถที่จะแก้ปัญหการศึกษาของไทยได้ นอกจากนั้นผมยังรู้สึกว่แนวทางการปฏิบัติตาม พรบ. นี้ อาจจะเป็นปัญหาค้างค้ำ เหตุผลของผมมีง่าย ๆ ก็คือ พรบ. นี้ดีมากเกินไป ก็เหมาะแก่ประเทศที่ไม่ได้มีปัญหานักเหมือนประเทศไทย คือ มีอาจารย์ที่มีคุณภาพมีตำรับตำราดี ๆ มากพอและพร้อมให้ศึกษา มีนักเรียนนักศึกษาที่ใฝ่รู้ แต่ส่วนประเทศไทยนั้นสถานภาพนั้นหนักหนาสาหัส หากเปรียบเป็นผู้ป่วยก็คือกำลังใกล้ตาย หมอจะให้เยียวยาด้วยการให้ผู้ป่วยไปกระโดดโลดเต้นไม่ได้ แต่ต้องให้พักฟื้นก่อนจนกว่าจะมีแรง

ปัญหาคืออะไรคือการพักฟื้นที่ว่านั้น และระหว่างนั้นควรเยียวยาอย่างไร

การตอบปัญหานี้อาจจะทำได้สองแบบ แบบแรกคือ คิดแก้ปัญหาแบบปกติธรรมดาและ
อิง พรบ. การศึกษาที่มีอยู่มาก ๆ ส่วนแบบที่สองคือ คิดแบบใหม่โดยไม่ติดกับแนวทางแก้ปัญหา
แบบธรรมดา

ผมจะลองตอบแบบที่สองดูโดยใช้แนวคิดแปลก ๆ ของผม วิธีแก้ปัญหามีดังนี้

- 1) ต้องให้รัฐบาลและประชาชนยอมรับว่า เรามีปัญหาด้านการศึกษา และจะต้องเร่งรีบแก้
ปัญหาอย่างจริงจัง โดยการแก้ปัญหานี้จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกคนในประเทศ
นั่นคือเป็นหน้าที่ของนักการเมือง อาจารย์ ผู้ปกครอง นักเรียนนักศึกษา ไม่ใช่เป็นปัญหา
เฉพาะกระทรวงศึกษาธิการ หรือ ทบวงมหาวิทยาลัย เท่านั้น
- 2) ต้องสร้างความเข้าใจว่า เรากำลังประสบวิกฤติการณ์ขั้นร้ายแรงที่เป็นอันตรายต่ออนาคต
ของประเทศ และเราจำเป็นต้องเร่งสร้างคุณภาพให้แก่ระบบการศึกษาของเราโดยด่วน
ต้องประชาสัมพันธ์ว่าการแก้ปัญหานี้หลายอาจสร้างความเจ็บปวดบ้าง เหมือนกับการผ่า
ตัดจำเป็นจะต้องเจ็บปวด มิฉะนั้นก็จะไม่สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้
- 3) ประกาศขยายหลักสูตรอุดมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษาต่อไปอีกหนึ่งปี นั่นก็คือ
แทนที่จะเรียนเพียงมัธยมศึกษาปีที่หก ก็ให้เรียนไปถึงปีที่เจ็ด และยกเลิกการสอบเข้า
มหาวิทยาลัยหนึ่งปี เพื่อให้มหาวิทยาลัยมีเวลาที่จะปรับตัวได้ สำหรับมหาวิทยาลัยเอง
แทนที่จะให้เรียนหลักสูตรปริญญาตรีสี่ปีก็ให้ขยายเป็นห้าปี การเรียนในปีสุดท้ายนี้ให้ว่า
จ้างอาจารย์ต่างประเทศเข้ามาสอนแทนอาจารย์ไทย อาจารย์ต่างประเทศที่มาสอนนี้ให้
เน้นเฉพาะด้านการสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษ และให้สอนวิชาการใช้คอมพิวเตอร์ให้เป็น
โดยเลือกเนื้อหาวิชาให้เหมาะกับหลักสูตรที่เรียน โดยวิธีนี้จะทำให้นักศึกษาจากทุกระดับ
ชั้นมีความรู้และทักษะที่จะนำไปใช้งานจริงเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามเราจะต้องงดการ
อนุญาตให้มีการสอบเทียบความรู้ระดับมัธยมศึกษา จุดนี้เป็นจุดที่ผมเชื่ออย่างสนิทใจว่า
คือสาเหตุของความตกต่ำในด้านการศึกษา และเป็นจุดที่ผมไม่เห็นด้วยกับการสอนตาม
อริยาสยที่เสนออยู่ใน พรบ. การศึกษาฉบับใหม่
- 4) ระหว่างที่จัดให้การศึกษาล่าช้าออกไปหนึ่งปีนั้น ให้รับหมุนเวียนอาจารย์ระดับต่าง ๆ ไป
เข้ารับการฝึกอบรมในเนื้อหาวิชาการและการใช้คอมพิวเตอร์โดยเร่งด่วน เมื่อฝึกอบรม
แล้วให้ดำเนินการจัดสอบ หากครูอาจารย์คนใดสอบไม่ผ่านก็ให้ปลดออกเพราะนั่นแสดง
ว่าไม่มีความสามารถที่จะสอนในยุคใหม่ได้
- 5) ให้จัดให้มีข้อสอบมาตรฐานกลางในระดับมัธยมศึกษา และ อาชีวศึกษา เพื่อให้แน่ใจว่าผู้
จบการศึกษาระดับนี้มีความรู้ที่เป็นมาตรฐานจริง
- 6) เมื่อครบหนึ่งปีแล้วให้พิจารณารับเฉพาะนักศึกษาที่สอบผ่านข้อสอบกลาง (ทั้งในระดับ
มัธยม 6 และ 7 ที่ให้เรียนต่อ) เข้าเรียนในมหาวิทยาลัย หากผู้ใดยังสอบไม่ผ่านให้เรียนซ้ำ
ชั้นต่อไป

- 7) ให้จัดตั้งคณะกรรมการปรับหลักสูตรทุกระดับให้เป็นมาตรฐานระดับชาติ หลักสูตรในระดับอุดมศึกษาที่มีความหลากหลายนั้นให้เร่งปรับให้มีแกนความรู้แบบเดียวกัน โดยให้แตกต่างได้ในสาระปลีกย่อยเท่านั้น
- 8) ให้รัฐบาลเร่งจัดสรรงบประมาณการศึกษาที่พอเพียง และต้องเร่งแก้ปัญหาหนี้สินของอาจารย์ทุกระดับ หากงบประมาณไม่พอเพียงให้กำหนดให้ประชาชนทุกคนต้องชดเชยด้วยการเสียภาษีบำรุงการศึกษาเพื่อยกระดับการศึกษาของชาติให้มีมาตรฐานและสามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้

ข้อเสนอของผมคงจะโอเวอร์มากไป มีลักษณะเชิงเผด็จการ และขัดต่อรัฐธรรมนูญแน่ๆ แต่ผมได้บอกแล้วว่าประเทศไทยกำลังมีอาการอยู่ในขั้นโคม่า เราจะรักษาเยียวโดยวิธีธรรมดาไม่ได้อีกแล้ว ต้องแก้ไขด้วยการผ่าตัดใหญ่ถึงขั้นเปลี่ยนหัวใจเลยทีเดียว

ผมไม่ได้เสนอข้อเสนอเหล่านี้ให้ดำเนินการจริง ๆ หรอกครับ ยังไม่ต้องห่วงว่าจะทำให้เกิดความปั่นป่วนแก่บรรดานักเรียนนักศึกษา ผมเพียงแค่เสนอให้คิดว่า เราคิดหาวิธีแก้ปัญหาแบบเดิมไม่ได้แล้ว หากแก้ปัญหานั้นกว่าเราจะสร้างเด็กให้มีคุณภาพได้ก็อาจจะต้องใช้เวลาก่อเขี่ยสิบปี ถึงตอนนั้นเราอาจจะต้องกู้เงินเวียดนามมาใช้ก็ได้ เราน่าจะต้องคิดใหม่ คิดหาวิธีที่แตกต่างไปจากวิธีปกติ มิฉะนั้นแล้วเราก็คงไม่สามารถแก้ปัญหาสำคัญเรื่องนี้ได้ภายในเร็ววัน

ในทางปฏิบัติ ผมเห็นว่าเราน่าจะต้องวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ทั้งที่ผมหยิบมากล่าวข้างต้น และที่ยังไม่ได้ยกมากล่าวถึงให้เห็นสาเหตุของปัญหาให้ชัดเจนก่อน ยกตัวอย่างเช่น เหตุใดเด็กไทยจึงไม่ใฝ่รู้ ไม่อ่านหนังสือมากเท่าที่ควรจะอ่าน และเด็กไทยได้รับความรู้พอเพียงที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมโลกาภิวัตน์หรือไม่ หรือเหตุใดครูจึงเป็นหนี้เป็นสินและเราจะลดหนี้สินครูได้อย่างไร ทำอย่างไรจึงจะสอนให้เด็กมีความใฝ่รู้ คิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ และมีเหตุมีผล

การจัดการศึกษา

แนวทางปฏิรูปการศึกษาในแบบที่ผมเสนอไว้ข้างต้นนั้นเป็นเรื่องที่พูดกันได้ไม่รู้จบ ทางที่ดีเราควรจะรอดูว่าทางคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาจะมีแนวทางอะไรออกมาแล้วค่อยวิจารณ์กันอีกทีหนึ่ง ดังนั้นจึงถึงเวลาที่ผมจะต้องกล่าวถึงเรื่องการจัดการศึกษาเสียทีแล้ว

แม้ว่าผมจะอยู่ในแวดวงศึกษามานานกว่าสามสิบปี แม้ผมจะเคยเป็นผู้บริหารถึงระดับคณบดีของสถาบันสองแห่ง และเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัยสองแห่ง แต่ผมก็ยังรู้สึกว่าจะต้องเรียนรู้อีกมากทางด้านการจัดการศึกษา เมื่อไม่นานมานี้ผมได้เอกสารของ ดร. สงบ ลักษณะ อธิการบดีกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้สรุปการเดินทางไปประชุมระหว่างชาติเรื่องการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21 ที่ประเทศจีน จึงขออนุญาตนำบางส่วนที่ท่านได้สรุปเอาไว้มาให้ท่านผู้อ่านได้ศึกษาดังนี้

1. จุดหมายและหลักการของการจัดการศึกษา

- 1.1. การศึกษาควรสนองความต้องการของสังคมเท่า ๆ กับการศึกษาต้องสามารถนำสังคม
- 1.2. การศึกษาภาคบังคับ ควรพัฒนาผู้เรียนให้สามารถออกไปประกอบอาชีพอย่างมีคุณภาพระดับหนึ่ง ถ้าผู้เรียนไม่ประสงค์จะเรียนต่อ
- 1.3. หลักการที่เป็นสากลของการศึกษา คือ
 - 1.3.1. หลักความเสมอภาค (Equity) ให้โอกาสชนทุกลักษณะ ทุกสภาพความเป็นอยู่ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ไม่ว่าจะเป็นผู้พิการ ผู้ขาดแคลนยากไร้
 - 1.3.2. หลักการมีคุณภาพ (Quality) การศึกษาที่จัดต้องรับประกันผลการเรียนรู้ที่ได้มาตรฐานทัดเทียมกัน ในผู้เรียนทุกลักษณะทุกสภาพความเป็นอยู่
 - 1.3.3. หลักความตรง (Relevance) ผลการจัดการศึกษาต้องตรงกับความต้องการด้านพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติ สอนความต้องการของผู้เรียนและสังคม ตรงกับการใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง
 - 1.3.4. หลักประสิทธิผล (Effectiveness) ผู้ได้รับการศึกษาต้องเป็นผู้มีความสามารถเต็ม (Full Functioning)
 - 1.3.5. หลักประสิทธิภาพ (Efficiency) การใช้วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ งบประมาณการบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องได้มาตรฐาน ใช้คุ้มค่าไม่สูญเปล่า ได้ผลคุ้มค่าและประหยัด
 - 1.3.6. หลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ผู้มีการศึกษาต้องพอใจจะเรียนรู้เพิ่มเติมเสมอเพื่อพัฒนาตน พัฒนาอาชีพ พัฒนาสังคม มีทักษะในการแสวงหา
 - 1.3.7. หลักความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางกาย จิตใจ (Spirit) อารมณ์ สติปัญญา สังคม และพื้นฐานอาชีพ

2. คุณลักษณะของผู้มีการศึกษา

- 2.1. คุณลักษณะของผู้มีการศึกษาตามแนวคิดของยูเนสโก ควรมีความสมดุล
 - 2.1.1. เรียนเพื่อรู้ (Learn to Know)
 - 2.1.2. เรียนเพื่อปฏิบัติ (Learn to Do)
 - 2.1.3. เรียนเพื่อปรับเปลี่ยนพัฒนาตนไปสู่ความเหมาะสมดำรง (Learn to Be)
 - 2.1.4. เรียนเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (Learn to Live Together) ซึ่งจะมีส่วนของการเรียนเพื่อใส่ใจในผู้อื่นด้วย (Learn to Care)
- 2.2. ผลการเรียนรู้ต้องเป็นการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองและสังคม เปลี่ยนจากการเรียนเพื่อมีความรู้เป็นการเรียนเพื่อมีความสามารถ ไม่เป็นการเรียนเพื่อสอบแต่เป็นการเรียนเพื่อต้องการเป็นคนที่มีคุณภาพ

- 2.3. ผลการเรียนรู้ควรเน้นความเป็นมนุษย์ (Humanity) มีความเข้าใจความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความเข้าใจและมีความสามารถในการสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ (Interpersonal Relationship) มีความสามารถในการสื่อสารทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีความเข้าใจและมีความสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict) มีทักษะชีวิต (Life Skills) ในการตัดสินใจวิเคราะห์ มีวิจารณญาณ รู้จักยับยั้งชั่งใจ ฉลาดคิด ฉลาดตัดสินใจเลือกแนวทางการแสดงออกโดยคาดการณ์ถึงผลที่จะตามมา และฉลาดแสดงออก
- 2.4. ผลการเรียนรู้ที่ยั่งยืนถาวรทันสมัย คือ การปลูกฝังให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นคุณสมบัติของผู้ที่สนใจใฝ่รู้อะไรใหม่ๆ ให้ก้าวทันโลก มีทักษะในการแสวงหาความรู้ รับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ รวมถึงสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) มีความสามารถในการวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณในข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ มีทักษะในการคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เพื่อตนเองและเพื่อสังคมเสมอ

เรื่องที่ ดร.สงบ ลักษณะ เขียนมานี้ เป็นสิ่งที่เราจะต้องนำมาคิดเพื่อหาวิธีที่จะบริหารจัดการระบบการศึกษาของเราให้มีคุณภาพมากขึ้น อย่างน้อยก็ได้ภาพขององค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการจัดการศึกษาได้ชัดเจนขึ้น

การจัดการยุคใหม่นั้นจำเป็นจะต้องเริ่มจากการกำหนดวิสัยทัศน์ให้ชัดเจนก่อน ความจริงแล้วเราควรมีวิสัยทัศน์ระดับประเทศก่อนเป็นปฐมบท แต่จนบัดนี้ก็ยังไม่มีผู้บริหารประเทศคนไหนมีความเป็นผู้นำพอที่จะประกาศวิสัยทัศน์ให้ประเทศไทยได้ ตรงใดที่เรายังไม่มีความวิสัยทัศน์ระดับชาติแล้ว ก็ยากที่คนไทยทุกคนจะมีความรู้สึกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันที่จะพาประเทศชาติไปสู่จุดหมายปลายทางได้

เรื่องวิสัยทัศน์นี้อาจจะกลายเป็นเรื่องที่ต้องถกเถียงกันได้อีกมาก บรรดานักอุตสาหกรรม การเกษตรก็คงอยากจะกำหนดวิสัยทัศน์ให้ไทยเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ทางเกษตร นักอุตสาหกรรมไอทีก็คงอยากจะให้ประเทศไทยยิ่งใหญ่ทางด้านไอที ส่วนนักการเมืองก็คงมีวิสัยทัศน์ที่จะให้เมืองไทยมีโครงการใหญ่ ๆ มาก ๆ เพราะจะได้เงินมาเข้าพรรค (พวก) มาก ๆ ตามไปด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ วิสัยทัศน์ก็จะมีลักษณะดังนี้

อุตสาหกรรมเกษตร	เกษตรนำไทยไปสู่ความยั่งยืน
อุตสาหกรรมไอที	ไอทีไทยเป็นหนึ่งเดียว
นักการเมืองไทย	สร้างโครงการไทยเพื่อความร่ำรวย

วิสัยทัศน์ของไทยจะไปทางไหนเราจะพักไว้ก่อน เอาเป็นว่าเมื่อมีวิสัยทัศน์แล้ว เราก็ต้องมาพิจารณาต่อว่าการที่จะพัฒนาหรือสร้างประเทศไทยให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนดให้ได้นั้น มี

อะไรที่จะต้องทำทางด้านการศึกษาบ้าง อีกนัยหนึ่งเราต้องกำหนดวิสัยทัศน์ทางด้านการศึกษาให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของประเทศ

ผมไม่ค่อยแน่ใจว่าเรามีวิสัยทัศน์ทางการศึกษาแล้วหรือยัง เห็นที่พูดกันก็มีแต่เรื่อง พรบ. การศึกษาเท่านั้น จะลงรายละเอียดไปก็มีแต่เพียงว่าเราจะต้องให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ต้องให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องสร้างระบบการศึกษาภาคบังคับให้ได้ถึง 12 ปี

เมื่อตราพรบ.การศึกษาขึ้นใหม่ ๆ ผมเคยฟังท่านศาสตราจารย์ สิปปนนท์ เกตุทัต บรรยายเรื่องการดำเนินงานตาม พรบ. การศึกษามาครั้งหนึ่ง พอจะจับประเด็นที่ท่านพูดได้หลายประเด็น จึงขอยกมาให้ศึกษาในที่นี้ด้วย เรื่องที่ท่านบรรยายพอสรุปได้ดังนี้

“พรบ. นี้จะเป็นคำตอบหรือไม่ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ พรบ. เท่านั้น ทุกส่วนของสังคมจะต้องมีส่วนร่วม การจัดการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ ต้องทำให้ได้ครบ 16 ล้านคน จากประชากร 61 ล้านคน แต่การจัดให้ทั้ง 61 ล้านคนมี Life long learning ไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องผนึกกำลังร่วมกัน การปฏิรูปให้ได้ครบคือต้องทำสี่ขั้นตอนหลัก จุดประกาย ขยายความคิด พิชิตความเปลี่ยนแปลง แร่งผลักดันสู่ความสำเร็จ

พรบ. 2542 มีผลบังคับตั้งแต่ 20 สิงหาคม 2542 เป็นต้นมา จึงถือว่า พรบ. ฉบับนี้อยู่ในขั้นพิชิตความเปลี่ยนแปลง

จุดประกายคือต้องทำให้ทุกคนตระหนัก มิฉะนั้นไทยจะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงไม่ทัน เพียงสองสามปีความรู้เพิ่มขึ้นเท่าตัว การนั่งฟังอาจารย์บอกเล่าในห้องสี่เหลี่ยม ไม่เพียงพอ เราต้องเรียนรู้วิธีที่จะเรียนรู้ เป็นเบื้องต้นของการแก้ปัญหา เป็นการทำให้อยู่พอดี มีความสุข เมื่อจุดประกายแล้ว ก็ต้องคิดว่าจะทำอย่างไร ทำอย่างไรให้มีการเรียนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ครูดีเด่น ครูแห่งชาติ ครูแกนนำ มีการถ่ายทอดทางเครือข่าย หนังสือที่ ดร.อมรวิชช์ เขียน คือ ความฝันของแผ่นดิน เรื่องเหล่านี้เป็นการขยายความคิด ถ้ามัวจะทำให้ทั้งแผ่นดินเดินไปในทางทิศเดียวกันหรือไม่ คำตอบคือไม่ ปัจจุบันมี กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอยู่ 70 ฉบับ หากแก้ไขหมดจะต้องใช้เวลา 500 ปีในสภาพการเมืองไทยทุกวันนี้ ความจริงแล้วที่จะต้องแก้ก่อนมีเพียง 20 กว่าฉบับ ดังนั้นจึงต้องคิดกฎหมายฉบับแม่บทออกมา นั่นคือ พรบ. การศึกษาฉบับนี้ อย่างไรก็ตามที่สำคัญคือจะต้องนำ พรบ. นี้มาปฏิบัติให้ได้

แรงผลักดันให้สู่ความสำเร็จ จะต้องมีส่วนราชการ และสองจะต้องมีส่วนนำไปปฏิบัติ และสามต้องมีการตรวจสอบว่าที่วางแผนและปฏิบัตินั้นไปถึงเป้าสร้างการ

เรียนรู้หรือไม่ ดังนั้นต้องมีมือที่สาม มาช่วยประเมิน เข้ามาทำ Plan Do Check แล้ว นำเอาที่ประเมินแล้วมา Act

ภาคเอกชนต่าง ๆ เขาใช้วิธีนี้ในการทำงาน แต่ทางราชการยังไม่ค่อยได้ใช้ จะต้องช่วยกันผลักดันให้ทำกันให้ได้

หัวใจหลักของการปฏิรูปการศึกษานี้ หากมองลำดับความแล้วขึ้นอยู่กับสามเรื่อง

1. ต้องทำให้ทุกคนบนแผ่นดินนี้ ไม่ว่าจะยากดีมีจน อยู่ใกล้หรือไกล ทุกคนจะต้องมีโอกาสเรียนรู้ตามศักยภาพของตน ด้วยการศึกษามีคุณภาพตลอดชีวิต งานนี้ยากมาก แต่จะต้องทำให้ได้ ไม่แน่ว่าจะทำให้ได้ในไม่กี่ปี แต่สิบปีสิบห้าปีน่าจะทำได้
2. เพื่อให้ทุกคนทำได้ตามเป้าที่หนึ่ง ทุกส่วนของสังคมจะต้องช่วย ดังนั้นจะต้องช่วยกันตั้งแต่ พ่อแม่ คู่สมรสที่กำลังจะแต่งงาน พ่อแม่ของคู่สมรส ชุมชน องค์กรศาสนา ไม่ว่าจะวัด โบสถ์ มัสยิด จะต้องร่วมมือ จากส่วนท้องถิ่น มาถึงโรงเรียนของรัฐ และสื่อมวลชน จากเดิมที่มีแต่ครูอาจารย์เป็นคนทำทั้งหมด ต้องเปลี่ยนให้ทุกคนมีส่วนร่วม ดังนั้นจะต้องแก้ไขการบริหารจัดการ คิดว่าต้องให้มีเขตการศึกษา แล้วกระจายอำนาจออกไป แต่เพื่อไม่ให้มีการกระจายกระจาย ต้องมีการประเมิน ต้องนำเอาเทคโนโลยีมาใช้
3. ทำอย่างไร จะให้ชาวไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต จากห้องสมุด จากป่า เขา ลำเนาไพร จากแมลงวัน ทำอย่างไรจึงจะให้รู้วิธีเรียนรู้ เป็นการทำให้รู้ ทำให้คิด

แนวทางในการจัดการศึกษา ต้องมีเอกภาพทางนโยบาย แต่หลากหลายทางปฏิบัติ ต้องมอบอำนาจไปสู่สถานศึกษา ต้องส่งเสริมวิชาชีพครู ต้องมีการประเมิน ต้องระดมเทคโนโลยี ทรัพยากร ต้องให้ทุกองค์กรเข้ามามีส่วนร่วม ต้องทำให้นักเรียนของเรา นำความรู้ไปสู่การปฏิบัติให้ได้”

แนวทางบริหารจัดการเวลานี้ก็คือตั้งองค์กรขึ้นมาพิจารณาปฏิรูปการศึกษาใหม่ เกิดมีสำนักงานขึ้น แล้วก็กำลังพยายามกำหนดโครงสร้างของหน่วยงานการศึกษาใหม่ ให้เป็น กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ผมคิดว่านี่เป็นงานที่ยากมาก เพราะเราพยายามจะทำหลายอย่างพร้อมกัน ทางหนึ่งก็ต้องพยายามคิดหารูปแบบขององค์กรกันใหม่ กำหนดภารกิจ และหน้าที่การงานกันใหม่ อีกทางหนึ่งก็คิดหารูปแบบของการสอนที่เหมาะสมเสียใหม่ มีงานต้องทำมากเหลือเกินจนผมคิดว่าทุกคนที่เกี่ยวข้องนั้นสับสนมาก

จากการที่ผมได้เข้าไปเกี่ยวกับการพัฒนาระบบงานคอมพิวเตอร์มาก ผมเห็นว่าน่าจะมีวิธีการดำเนินงานที่มั่นคงกว่านี้ และยุ่งยากน้อยกว่านี้ได้ และหากเราทำให้งานยุ่งยากน้อยลง ความสับสนก็จะลดลง และโอกาสประสบความสำเร็จก็มีมากขึ้น

ดังนั้นแนวทางสำหรับการแก้ปัญหาที่น่าจะเหมาะกว่าคือ ทำให้ได้ว่าปัญหาสำคัญเร่งด่วนที่สุดคืออะไร แล้วแก้ปัญหานั้นก่อน ขณะเดียวกันก็มองหาปัญหาอันดับสองสามสี่ต่อไปเรื่อย ๆ ปัญหาอะไรเร่งด่วนนั้น นักบริหารการศึกษาคงจะสามารถตอบได้ดีกว่าผม แต่อย่าบอกว่าเรามีปัญหาอยู่ห้าร้อยอย่าง

ปัญหาสำคัญคือครู

ผมเห็นว่าปัญหาสำคัญที่สุดก็คือครูบาอาจารย์ เราต้องยอมรับว่าเวลานี้ครูจำนวนมากต้องการกำลังใจสนับสนุนจากภาครัฐมากทีเดียว ครูบาอาจารย์จะต้องได้รับการฝึกอบรมให้สอนในแนวใหม่ ต้องการหนังสือและสื่อการศึกษาอีกมาก ต้องการพ้นจากสภาพหนี้สิน และต้องการได้รับการสนับสนุนให้มีความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน

ผมคิดว่าสิ่งเหล่านี้รัฐอาจจะแก้ไขไม่ได้หมด ต้องอาศัยภาคเอกชนช่วย แต่ดูเหมือนว่ารัฐพยายามจะฟันทำแต่ภาคเดียว ไม่ได้ประกาศให้ประชาชนเข้าร่วมอย่างเต็มไม้เต็มมือ โดยเฉพาะไม่ได้ประกาศจุดยืนหรือวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาให้เป็นที่เข้าใจร่วมกันว่าเป็นหน้าที่ของทุกคน หากภาคเอกชนไม่เข้าร่วม หากไม่เข้ามาอุดหนุนด้านการศึกษา ภาคเอกชนนั้นแหละจะตกหนัก เพราะไม่มีคนที่มีความสามารถมาทำงานเป็นพนักงาน

บริษัทเอกชนจำนวนมากคิดว่า บัณฑิตที่จบการศึกษามาแล้วควรจะสามารถทำงานได้ทุกอย่าง หรือต้องรู้เทคโนโลยีที่มีในโลกนี้ทุกเรื่อง นั่นเป็นความเข้าใจผิดมาก เพราะเท่ากับเชื่อว่ารัฐจะต้องรับภาระสร้างคนมาให้เอกชนใช้โดยตนเองไม่ต้องลงทุน อันที่จริงแล้วภาคเอกชนมีความจำเป็นที่จะต้องลงทุนในด้านการศึกษาไม่แพ้ภาครัฐ หากเอกชนต้องการได้วิศวกรคอมพิวเตอร์ที่เก่งไปทำงานด้วย ก็จะต้องรับภาระออกค่าใช้จ่ายในด้านการผลิตวิศวกรคอมพิวเตอร์ไปเท่ากับที่รัฐจะต้องใช้ สำหรับสาขาอื่นก็เช่นกัน ผมคิดและเชื่อว่าภาครัฐควรมีความรับผิดชอบเฉพาะทางด้านการศึกษาพื้นฐานเท่านั้น แต่ที่สำคัญก็คือผู้จบการศึกษาระดับพื้นฐานจะต้องมีคุณภาพที่มากพอ อีกนัยหนึ่งควรจะมากเท่ากับผู้ที่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษาในบางสาขาเวลานี้ ความจริงผมอยากจะบอกด้วยซ้ำไปว่าเท่ากับผู้ที่จบจากสถาบันไหน แต่คิดว่าขอสงวนไว้จะดีกว่า

สิ่งที่ต้องทำเริ่มแรกก็คือ ต้องปรับทัศนคติของครูบาอาจารย์ก่อน ผมได้รับฟังมาว่าครูบาอาจารย์จำนวนมากกำลังตื่นเต้นสนใจแนวคิดที่จะปรับปรุงการสอนให้สอดคล้องกับแนวคิดใหม่ใน พรบ.การศึกษา แต่ก็มีครูบาอาจารย์อีกจำนวนมากที่ยังต้องปรับทัศนคติใหม่

เรื่องที่จะต้องปรับมีมาก ผมจะลองยกตัวอย่างมาให้พิจารณา

- ครูอาจารย์จะต้องเข้าใจความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงตัวเองให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก และครูจะต้องทำตนเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง
- ครูอาจารย์จะต้องยอมรับว่าคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์คือพื้นฐานสำคัญของความรู้ทุก ๆ ด้าน และพยายามศึกษาให้เข้าใจความรู้พื้นฐานทางด้านนี้เพื่อจะได้ถ่ายทอดให้นักเรียนนักศึกษา มีความคิดแบบวิทยาศาสตร์ มีเหตุผล ไม่หลงใหลหรือเชื่อถือนในสิ่งมมาย
- ครูอาจารย์จะต้องหัดใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตให้เป็น และพยายามค้นหาข้อมูลจากระบบอินเทอร์เน็ตมาใช้ประกอบการสอน นอกจากนั้นยังต้องคิดค้นหาวิธีประยุกต์คอมพิวเตอร์ในการสอนของตนเอง
- ครูอาจารย์ต้องทำงานหนักและต้องค้นคว้าหาความรู้ให้ทันโลกตลอดเวลา

นอกจากทัศนคติแรกเริ่มที่จะต้องปรับแล้ว ครูบาอาจารย์ยังจะต้องทำความเข้าใจกับแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ของนักเรียนด้วย เรื่องที่จะต้องเข้าใจก็คือ

- การทำให้นักเรียนมีความใฝ่รู้นั้นจะต้องสร้างสิ่งแวดล้อมให้พร้อม นั่นคือจะต้องสร้างความต้องการที่จะเรียนรู้ หรือชักนำให้การเรียนรู้นั้นนำไปสู่การแก้ปัญหาบางอย่างในชีวิตจริงของนักเรียน ต้องมีสื่อสำหรับให้ค้นคว้าพร้อม และครูอาจารย์เองก็ต้องเป็นพี่เลี้ยงในการช่วยให้เด็กนักเรียนเรียนรู้ด้วย
- การเรียนโดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ไม่ใช่การให้นักเรียนเรียนรู้ทุกอย่างเอง ไม่ใช่การปล่อยนักเรียนลงไปในทุ่งแล้วเรียนรู้เรื่องของกบ ปลา นก หรือต้นไม้ การที่บอกว่าอาจารย์ต้องไม่เน้นการสอน ไม่ใช่การให้นักเรียนอ่านหนังสือเอง หรือคิดสูตรของนิวตันหรือไอน์สไตน์เอง นั่นเป็นไปได้แน่นอน การสอนยังจะต้องมีอยู่ แต่เป็นการสอนที่กระตุ้นให้เด็กคิด ให้เด็กแก้ปัญหา และให้เด็กค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่อนำสิ่งที่อาจารย์สอนนั้นไปประยุกต์ วิชาอย่างเช่น คณิตศาสตร์ และ วิทยาศาสตร์พื้นฐานนั้นยังต้องมีการสอนในแบบให้ความรู้ต่อไปอีก
- ครูอาจารย์จะต้องพยายามพินิจพิเคราะห์ศักยภาพของนักเรียนในชั้น และส่งเสริมให้เด็กได้ใช้ศักยภาพนั้นอย่างอิสระ แต่ไม่ได้หมายความว่า หากนักเรียนต้องการจะนั่งวาดภาพทั้งวันโดยไม่ยอมเรียนวิชาอื่นเลย ครูก็จะยอมให้ทำอย่างนั้น

- ครูอาจารย์ต้องเข้าใจว่าการเรียนตามอัธยาศัยนั้น สุดท้ายก็จะต้องมีการตรวจสอบคุณภาพว่ารู้จริงหรือไม่ และรู้เท่าที่ควรจะรู้หรือไม่ อนึ่งผมมีความเป็นห่วงการเรียนรู้ตามอัธยาศัยมาก เพราะการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนนั้นไม่ได้เรียนมาจากอาจารย์เท่านั้น แต่ยังเรียนจากเพื่อนในชั้น เรียนจากการใช้ชีวิตอยู่ในสังคม เรียนจากการทำงานเป็นกลุ่ม เรียนจากการเล่นกีฬา ดังนั้นหากไม่เหลือบ่ากว่าแรงแล้วผมเห็นว่าเราไม่ควรส่งเสริมให้พ่อแม่ที่ห่วงลูกมาก ๆ เก็บลูกไว้ที่บ้านให้เรียนบทเรียนจากวิทยุ โทรทัศน์ และ คอมพิวเตอร์เท่านั้น เพราะเด็กผู้นี้เมื่อเติบโตขึ้นก็อาจจะไม่สามารถอยู่ในสังคมได้

ปัญหาต่อมาคือสื่อ

ผมพยายามจะหาเวลาไปเยี่ยมโรงเรียนมัธยมต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อจะได้เห็นด้วยตาตนเองว่า สถานภาพของโรงเรียน ของอาจารย์ และของนักเรียน เป็นอย่างไร แต่ยังไม่สามารถทำได้ตามที่ต้องการ คงมีโอกาไปเยี่ยมชมเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้น โรงเรียนในจังหวัดส่วนมากมีห้องสมุดและหนังสือมากเหมือนกัน แต่หนังสือส่วนใหญ่เป็นคู่มือการเรียนมากกว่าหนังสือที่จะขยายขอบเขตความรู้ของนักเรียนให้กว้างขวางมากขึ้น โรงเรียนแห่งหนึ่งที่ผมไปเยี่ยมชมมีพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน และพจนานุกรมภาษาอังกฤษจำนวนมากหลายสิบเล่ม แต่ผมไม่เห็นหนังสือที่ชักชวนให้สนุกเพลิดเพลินกับภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษมากนัก ก็พจนานุกรมนั้นอ่านสนุกเสียที่ไหน ดังนั้นจึงไม่น่าประหลาดใจที่แม้จะมีพจนานุกรมอยู่กับตัว เด็กนักเรียนจำนวนมากก็อาจจะไม่สามารถเขียนหนังสือให้เราอ่านแล้วเข้าใจได้

ยุคนี้เราอาจจะแย้งว่าเป็นยุคที่สื่อวิทยุและโทรทัศน์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง เด็กนักเรียนได้เรียนรู้จากวิทยุและโทรทัศน์มากกว่าเรียนรู้จากครูเสียอีก เรื่องนี้ผมทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ผมเองก็ฟังทั้งวิทยุและโทรทัศน์ แต่ก็ไม่ได้เห็นว่าได้เรียนรู้จริง ๆ จากสื่อเหล่านี้ได้มากนัก เสียงที่ได้ยินทางวิทยุและโทรทัศน์นั้นแม้จะเป็นเรื่องที่ดีและสามารถช่วยสร้างความคิดให้เด็กได้ แต่หากไม่ได้จดบันทึกไว้ ความรู้หรือเรื่องที่ได้นั้นก็จะสูญหายไปหมด อย่างเช่นตัวผมเองนั้นก็ได้ชมภาพยนตร์สารคดีทางโทรทัศน์กว่าสามสิบปี แต่ไม่เคยจำเรื่องเหล่านั้นได้เลย และถ้าหากถามว่า จะสามารถเรียบเรียงเรื่องที่ได้นั้นได้ชมมานั้นออกมาเป็นหัวข้อความรู้ได้หรือไม่ คำตอบก็คือไม่ได้

ด้วยเหตุนี้เองผมจึงเห็นว่าปัญหาประการที่สองที่ต้องเร่งแก้ไขก็คือการผลิตสื่อหนังสือออกมาให้มากกว่านี้อีกสักร้อยเท่า คือต้องเร่งผลิตทั้งในด้านจำนวนเนื้อหา และจำนวนพิมพ์ ขณะนี้หนังสือที่ผลิตออกมาจำหน่ายมีราคาค่อนข้างแพงมาก เพราะต้องเสียค่าวางตลาดให้สายส่งเป็นจำนวนถึง 40 เปอร์เซ็นต์ ค่าเขียนหรือเรียบเรียงอีกประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป ดังนั้นราคาหนังสือจึงแพงมาก นักเรียนทั่วไปไม่มีเงินมากพอที่จะซื้อสะสมไว้ได้ ดังนั้นการผลิตจึงต้อง

พยายามลดราคาให้ต่ำ และหาทางเผยแพร่หนังสือไปยังโรงเรียนทั่วประเทศให้กว้างขวางมากที่สุดให้ได้

ความจริงแล้วการเขียนหรือพัฒนาสื่อหนังสือนี้น่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการวัดผลงานและความสามารถของครูอาจารย์ด้วย ควรดำเนินการหาวิธีให้ครูบาอาจารย์สนใจการเขียน และเขียนเรื่องที่เป็นประโยชน์เพื่อเป็นผลงานในการเลื่อนตำแหน่งให้ได้มาก ๆ

เวลานี้การส่งเสริมให้เด็กไฟรู้ หรือ การชักชวนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นเป็นไปได้เพราะขาดหนังสือนี้แหละ หากแก้ปัญหานี้ได้ก็จะทำให้สถานการณ์ความรอบรู้ของเด็กนักเรียนคลี่คลายไปทางดีได้มากขึ้น

ความจริงสื่อการศึกษาอื่น ๆ ก็มีความสำคัญไม่แพ้หนังสือ ระหว่างการอภิปรายเรื่องยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศโดยอาศัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้น มีอาจารย์จากจังหวัดราชบุรีท่านหนึ่งลุกขึ้นประกาศว่า สอนหนังสือมานานเพิ่งจะได้กลัองจุลทรรศน์มาให้ นักเรียนส่องสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เคยคิดเลยว่ามีอยู่ สิ่งที่น่ามาให้เด็กดูทางกลัองจุลทรรศน์ก็คือตัวหยาพอมองเห็นว่าเจ้าเหาที่น่ากลัวเพียงใด บรรดาเด็กนักเรียนก็พากันปราบเหาจนหมดโรงเรียนได้

โรงเรียนควรมีสื่อประเภทนี้ให้ครบทุกแห่ง แต่จะต้องมีสื่ออะไรบ้างคงจะต้องช่วยกันคิดและช่วยกันดู สื่อที่ดีนั้นจำเป็นแน่นอน แต่ครูอาจารย์ก็ต้องเข้าใจด้วยว่ามีสื่อแล้วต้องใช้ให้เป็น เราไม่ควรใช้ความอยากได้สื่อมาเปิดโอกาสให้นักการเมืองอาศัยสร้างเมกะโปรเจกต์ขึ้นมาเพื่อหาเงินเข้ากระเป๋าหรือเข้าพรรค

บทส่งท้าย

การบริหารจัดการศึกษาเป็นเรื่องใหญ่ โดยเฉพาะเมื่อเรามีปัญหาการศึกษาให้ต้องแก้ไขเป็นการด่วน การแก้ปัญหานี้จะทำโดยรีบร้อนและพยายามแก้ไขทุกอย่างพร้อมกันไม่ได้ เพราะเราไม่มีงบประมาณมากพอ ไม่มีผู้นำ และไม่มีแนวทางควบคุมให้งานเป็นไปอย่างในนึก ตรงนี้ต่างไปจากการแก้ไขสภาพการบริหารจากเวียงวังคลั่งนามาเป็นการบริหารแบบกระทรวงในสมัยรัชกาลที่ห้า ปัจจุบันสิ่งแวดล้อม และสภาพการณ์ต่างกันมาก

ผมเห็นว่าเราควรพยายามแก้ปัญหาด้วยการเลือกปัญหาสำคัญเร่งด่วนมาแก้ไขก่อน เรื่องอื่น ๆ ที่รอได้ก็รอไป ปัญหาสำคัญนั้นควรเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับพื้นฐานจริง ๆ หากแก้ไขได้ก็จะทำให้การแก้ไขปัญหารองอื่น ๆ ง่ายขึ้น

การจัดการศึกษาควรเริ่มด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ของประเทศ วิสัยทัศน์ด้านการศึกษาของชาติ พิจารณากำหนดนโยบาย แล้วพิจารณาภารกิจต่าง ๆ ที่จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับนโยบายนั้น

การจัดการศึกษาเป็นปัญหาเร่งด่วนที่คนไทยทุกคนจะต้องสนใจและมีส่วนร่วม ที่สำคัญก็คือจะต้องยอมเสียสละทุนทรัพย์เพื่อสร้างระบบการศึกษาที่ดีและมีคุณภาพขึ้นมาใหม่ให้ได้ เวลา

นี่ผู้ใหญ่บางท่าน ก็เชื่อว่าประเทศไทยเรากำลังป่วยหนักอยู่แล้ว หากเราแก้ไขปัญหาการศึกษาไม่สำเร็จ ก็เชื่อได้แน่นอนว่าในอนาคตประเทศไทยจะเจ็บถึงขั้นโคม่า และได้แต่รอวันที่จะสิ้นลมเท่านั้น

ขอให้คนไทยทุกคนรีบตื่นขึ้นมาช่วยแก้ไขปัญหาการศึกษาของชาติโดยพลัน
